

RÖZNE

Z PORÁD O KOORDINÁCII A ROZVOJI NAŠEJ FILOZOFICKEJ PRÁCE

Dňa 22. februára 1955 sa konala v Prahe celoštátna porada o koordinácii a rozvoji filozofickej práce. Túto poradu si vynútili praktické potreby, ale porada sama ukázala aj nutnosť a podmienky prehlbenia teoretickej práce a vytýčila tak hlavné problémy a dala pevné smernice pre napredovanie našej filozofie. Našou úlohou je prekonať stagnáciu, ktorá sa prejavuje vo filozofickej práci. S väčšou zodpovednosťou musíme prikrčiť k výchove poslucháčov filozofie, musíme zaručiť odbornú pripravenosť našich, väčšinou mladých pracovníkov a sami musíme dokonale ovládnuť marxistickú filozofiu, predovšetkým dialektickú metódu a tvorivo ju rozvíjať. Nie je to ľahká úloha: vyžaduje dokonalé vyškolenie, aktívnu účasť na politickom živote a predovšetkým vedomie zodpovednosti a vážnosti filozofickej práce.

Úlohou pražskej konferencie bolo zistiť presne súčasný stav, poukázať na najdôležitejšie problémy a úlohy v daných oblastiach a podať konkrétne návrhy na zlepšenie. Konferencia mala prekonať doterajšiu roztrieštenosť a položiť základy aktívnej spolupráce. Konferencie sa zúčastnili pracovníci kabinetu pre filozofiu ČSAV, Filozofického ústavu SAV, filozofických fakúlt, katedier základov marxizmu-leninizmu, ústavu dejín KSČ a iných pracovísk.

Konferenciu otvoril s. dr. Kosík. Odôvodnil potrebu jej zvolania a poukázal na príčiny zaostávania filozofie a na jeho prekonanie. Po úvodnom prejave odzneli hlavné referáty.

Prvý bol referát o situácii a úlohách v oblasti *dialektického materializmu*, vypracovaný dr. Rumlom a doc. dr. Tondlom. Stav doterajšej práce a plánovaných prác ukazuje, že vo výbere tém prevláda živelnosť. Práca nie je často organizovaná ani na tom istom pracovisku, hoci práve v dialektickom materializme je možné a nutné pracovať systematicky a kolektívne. V plánovaných prácach sú medzery, pričom nie sú zaistené práce na najdôležitejších problémoch (kategórie dialektického materializmu, problémy metódy). Zaostávanie filozofie pomôže prekonať orientácia na podstatné problémy; tým pomôže filozofia aj ostatným vedám a politickej praxi. Kľúčovým problémom je tu rozpracovanie marxistickej dialektickej metódy, základných gnozeologických problémov a teoretických problémov spoločenských vied. Odstránenie príčin zaostávania dialektického materializmu (podceňovanie a nepochopenie významu dialektického materializmu, s ktorým sa stretávame aj u niektorých vedeckých pracovníkov, dogmatizmus, malý súvis s vedami) umožní jeho ďalší rozvoj. Plán treba doplniť najdôležitejšími témami, treba vhodne rozdeliť prácu a usporiadať diskusie o významnejších problémoch.

Referát o stave vedeckej práce v *historickom materializme* predniesol doc. dr. Kaláb. Vo filozofickej práci prevládajú témy z historického materializmu, ale patria skôr do oblasti vedeckého socializmu; sú zamerané jednostranne len na aktuálne potreby, nie na vedecký rozvoj historického materializmu, ktorý je predpokladom úspešného spracovania týchto

problémov. Tu sa ukazuje potreba koordinácie: základné problémy vôbec nie sú zaistené, zatiaľ čo iné, často menej dôležité, sú obsadené viacerými pracovníkmi. Najdôležitejšia problematika a úlohy sú tieto: vymedziť predmet historického materializmu a stanoviť jeho pomer k vedeckému socializmu a rozpracovať metodologické problémy. Tu súvisí historický materializmus tesne s dialektickým. Najväčšia pozornosť sa doteraz venovala otázkam rozvoja ľudovej demokracie a zväzku robotníkov a roľníkov, ale prejavuje sa v nich sklon k schematickému riešeniu. Nedostatočne rozpracovaná je národnostná otázka, otázky imperialismu a boja za mier a otázka formy spoločenského vedomia. S aktuálnymi problémami však treba riešiť aj zásadné teoretické problémy, čo jediné môže zaručiť úroveň a kvalitu práce. Prvým problémom však zostáva predmet historického materializmu a diferenciacia otázok historického materializmu a otázok vedeckého socializmu.

Referát prof. dr. J. Popelovej zhŕňal stav vedeckej práce v *dejinách filozofie*. V tejto oblasti sa pracuje väčšinou na dejinách českej a slovenskej filozofie. V publikačnej činnosti postupne prekonávame jednostrannosť buržoáznej historiografie, ktorá neprizerala k ruskému a slovanskému mysleniu a zaznamenala význam materialistických tradíc. Musíme však pristúpiť k tvorivej práci na dejinách svetovej filozofie: zaostáva kritika buržoáznej filozofie a dejín filozofie mimoeurópskych národov. Našou prvoradou úlohou je vypracovať dejiny českej a slovenskej filozofie, čo predpokladá rozriešenie týchto problémov: vymedziť predmet dejín českej a slovenskej filozofie (rozhodnúť spor medzi širším hľadiskom, ktoré hrozí absorbovať dejiny filozofie v dejinách českej kultúry, a užším hľadiskom, obmedzujúcim sa na dejiny školskej filozofie), problém aplikácie historikomaterialistickej metódy na dejiny filozofie, problém periodizácie a problém poňatia (pokrokovosti a nepokrokovosti a pod.). Okrem spracovania dejín českej a slovenskej filozofie treba prihliadnúť k požiadavkám vysokých škôl (učebnice). Dejiny filozofie sú dôležité aj pre spracovanie súčasnej problematiky; preto treba zabezpečiť vydávanie klasikov svetovej filozofie spolu s prameňmi k dejinám českej a slovenskej filozofie.

Podnetný referát doc. dr. Filkorna o úlohách rozvoja *logiky* bol zameraný skôr na konkrétnu vedeckú problematiku ako na problematiku organizácie a koordinácie. Najdôležitejšou úlohou je vypracovať vysokoškolskú učebnicu logiky, ktorá by mala slúžiť poslucháčom filozofie aj poslucháčom ostatných vied. V. Filkorn uviedol hlavné zásady tvorby učebnice, ktoré budú súčasne hlavnými problémami, okolo ktorých sa bude sústreďovať vedecká práca. Učebnica umožní vypracovanie dialektickej logiky jednotným a systematickým výkladom formálnej logiky (aristotelickej a vzťahovej). Logika ako uzáver z dejín poznania bude rozpracovaním metodologickej stránky základných kategórií (substancie — kvality, vzťahu — kvantity, príčiny — výsledku atď.). Ďalšími úlohami je doriešiť sporné otázky logiky medzi odborníkmi v ČSR, bližšie si všimáť konkrétne metódy špeciálnych vied, venovať väčšiu pozornosť matematickej logike a začať prípravné štúdie pre dialektickú logiku (predovšetkým kategórie dialektického materializmu). Rozpracovanie dialektickej logiky by malo nezodpovedať dosah pre rozvoj ostatných vedeckých disciplín.

O situácii a úlohách v *estetike* prehovoril s. Novák. Stav marxisticko-leninskej estetiky u nás ešte nie je uspokojivý. Ani tu nie sú ešte vyriešené základné problémy všeobecnej estetiky a teórie umenia, nie sú gnozeologicky usústavené estetické hľadiská a vypracovaná metodológia estetiky. Zároveň treba začleniť estetiku do rámca marxistickej filozofie (teórie odrazu).

Po jednotlivých referátoch nasledovala diskusia, v ktorej sa poukázalo aj na iné predpoklady rozvoja našej filozofie (napr. nutnosť zriadenia filozofickej knižnice, ktorá by vydávala diela klasikov svetovej filozofie, vydávanie prameňov k dejinám českej a slovenskej filozofie, otázka tematického plánu Filozofického časopisu a i.).

Za slovenských filozofov prehovoril akademik I. Hrušovský o aktuálnych úlohách filozofickej práce a o spolupráci českých a slovenských filozofov.

Konferenciu uzavrel krátkym zhrnutím s. Kosík. Z referátov aj z diskusie vyplýva, že sa do stredu pozornosti dostávajú vo všetkých oblastiach základné problémy, predovšetkým problémy metódy. Je to príznakom prehĺbenia práce, postupu od povrchných problémov k problémom podstatným. S. Kosík zdôraznil potrebu spolupráce českých a slovenských filozofov, ktorá má byť chrbtovou kosťou koordinácie filozofickej práce.

Úlohy, vyplývajúce z konferencie, boli spresnené a doplnené novými podnetmi na rozšírenom zasadnutí vedeckej rady Kabinetu pro filosofii pri ČSAV, kde zhodnotil konferenciu s. Machovec. Konferencia zistila stav a možnosti spolupráce a predpoklady pre tvorivý rozvoj jednotlivých disciplín. V dialektickom materializme a v dejinách filozofie tieto predpoklady sú. V historickom materializme je teraz prvým problémom oddeliť výskumnovedecké práce od propagačných a popularizačných. V logike ukázala konferencia, ako tu bude koordinácia ťažká, pretože na základné otázky jestvujú priam protichodné názory. V estetike sa odporúča skôr zaistiť diskusiu o hotových prácach, ako usporadúvať zvláštne konferencie. — O skúsenostiach z pobytu československých filozofických pracovníkov v SSSR prehovoril s. Richta. Zdôraznil úsilie o prehlbenie a prestavbu filozofickej práce v SSSR a poukázal na hlavné smernice, ktoré zaručia jej rozvoj: orientácia na dialektický materializmus, zvládnutie dejín filozofie. Na základe konferencie a zasadnutia vedeckej rady bol určený tematický okruh vedeckej práce. Okrem iného bude usporiadaných niekoľko diskusií (o predmete filozofie — v úzkej súvislosti s otázkami metódy, o pomere historického materializmu a vedeckého socializmu). Bude zriadená sekcia dejín svetovej filozofie pri Kabinete pro filosofii pri ČSAV.

Konferencia položila základy spolupráci českých a slovenských filozofov, ktorú budú usmerňovať Kabinet a Filozofický ústav. Bol podaný návrh na vydanie dvoch spoločných zborníkov (o česko-slovenských bratských vzťahoch a o ľudovej demokracii). Vzhľadom na uzávery konferencie bude zostavený nový plán tém. Za touto prvou organizačnou konferenciou bude nasledovať celý rad pracovných porád a diskusií v jednotlivých oblastiach.

Konferencia je medzníkom vo vývine našej filozofie, ale sama nemôže zaručiť zvýšenie kvality filozofickej práce; ukazuje len možnosti, ako prekonať stagnáciu. Koordinácia tém ešte nezabezpečí ich správne vypracovanie. Filozofia ako každá veda predpokladá usilovné a namáhavé štúdium, predpokladá vážnosť a zodpovednosť v práci. Naším najväčším prítomným nebezpečenstvom je vulgarizácia a dogmatizmus. Obidve sú dvoma stránkami tej istej veci: neschopnosti vedeckej práce, ktorá sa skrýva za autority a za citáty (najčastejšie zle pochopené) a ktorej problematika uniká. Nedôvera k teoretickým problémom — na niektorých miestach je považované dokonca aj štúdium dialektického materializmu za „neaktuálne“ — je charakteristickým prejavom tejto tendencie, ktorá vedie v dôsledkoch k likvidácii filozofie. Dôkazom takého nebezpečenstva je aj ten fakt, že u nás za niekoľko posledných rokov nevyšla vo filozofii väčšia práca, ktorá by teoreticky riešila problémy prítomnosti. Naše väčšie publikácie — aj tak nepočítané — sú alebo súhrnom známych vecí alebo sa obmedzujú na minulosť. Skutočná filozofická tvorba je celkom nepostačujúca.

Dôraz na dialektický materializmus neznamená zanedbanie aktuálnej problematiky alebo únik do života vzdialených oblastí, ale pevné zdôvodnenie riešenia aktuálnych problémov. Dialektický materializmus je vedúcou filozofickou disciplínou, je základom pre vedecké rozpracovanie historického materializmu a dejín filozofie. Význam čo najužšieho spojenia týchto troch disciplín netreba zdôrazňovať. Vo všetkých oblastiach sa vynárajú obdobné problémy: všeobecné teoretické problémy jednotlivých disciplín a problémy metódy. V dialektickom materializme ide predovšetkým o vypracovanie kategórií a základných rysov dialektickej metódy. To zaručí napredovanie aj v ostatných disciplínach, kde sa všade pálivo pociťuje neistota v základných problémoch a nutnosť ich riešenia. Tieto úlohy sú podmienené vysokou odbornou vyspelosťou, ktorú nemožno dosiahnuť bez ovládania filozofickej problematiky minulosti, bez poznania dejín svetovej filozofie. Tie sú nenahraditeľným úvodom a školou filozofie. Prilíši často sa však u nás prednášajú len ako pasívny odraz výrobných vzťahov, bez prihladnutia k špecifčnosti filozofie, totiž k riešeniu daných problémov, alebo sa prednášajú ako náhodný súhrn náhľadov bez výkladu ich logickej pospájanosti. Dejiny filozofie musia sledovať predovšetkým vývin základných filozofických otázok. Bez týchto momentov (pre filozofiu podstatných) sú dejiny filozofie nepochopiteľné a zbytočné. Dialektický materializmus stavia na dejinách filozofie: nadväzuje na problematiku, ktorá bola v ich priebehu položená, a pre jej vyriešenie treba poznať predchádzajúce pokusy a dôvody ich zlyhania. Štúdium dejín filozofie nemožno obmedziť na štúdium učebníc: treba ísť k textom samým, k zriedkam živej filozofickej tvorby. Dejiny svetovej filozofie však neodsunú do úzadia dejiny našej filozofie, lebo to je úloha, ktorej sa nemôžeme vyhnúť

a na splnenie ktorej čakajú pracovníci iných oblastí a zahraniční historici filozofie. O náčrt dejín českej a slovenskej filozofie prejavili záujem aj sovietski filozofi. Rovnako zanedbávaným úsekom v dejinách filozofie bola doteraz kritika buržoáznej ideológie. Býva veľmi povrchná, vulgarizujúca a tým neúčinná a vyvoláva skôr opačný dojem, ako by mala. Kritika sa nemôže obmedziť iba na spoločenské dôsledky jednotlivých učení, ale musí sledovať problematiku samu a na nej ukázať nesprávnosť riešenia. Tu však zápasia naši pracovníci ešte aj s nedostatkom súčasnej zahraničnej literatúry. Naše vrcholné vedecké orgány, ČSAV a SAV, musia odstrániť i túto prekážku.

Také sú v krátkosti úlohy, ktoré treba zvládnuť. To, že až dnes stojíme pred základnými problémami, neznamená, že doteraz nebolo urobené nič: odpoveď na prvé, podstatné, najdôležitejšie problémy býva posledná. Teraz ide len o to, aby sme neostali pri otázkach.

Ján Šebestík

I. VEDECKÁ KONFERENCIA UNIVERZITY KOMENSKÉHO

Desiate výročie oslobodenia Československa stalo sa významnou príležitosťou, aby náš ľud zhodnotil výsledky svojej húževnatej práce na všetkých úsekoch výroby, vedy i kultúry za posledné obdobie.

Vedeckí a kultúrni pracovníci sa v tomto jubilejnom roku rozmanitým spôsobom a z najrozmanitejších stránok zamýšľali nad výsledkami doterajšej práce. Analyzovali situáciu, vážili klady i zápory, robili rozbor chýb, aby bolo čím jasnejšie ako ešte pevnejšie než doteraz, smelšie i rozhodnejšie vykročiť do ďalšieho boja v budovaní socializmu, do boja za konečný cieľ.

Z tejto príčiny uskutočnila sa v dňoch 13. a 14. mája 1955 aj I. vedecká konferencia Univerzity Komenského v Bratislave. Na tejto celkove dobre organizovanej a na mnohých úsekoch práce i dlho a svedomite pripravovanej konferencii, ktorá mala dve hlavné časti, odznelo mnoho významných, zásadných referátov, koreferátov, diskusných príspevkov a podnetov na riešenie problémov v duchu socialistickej ideológie. Univerzita Komenského mala v našom národe v priebehu uplynulých rokov a má i dnes kľúčové postavenie pri výchove novej inteligencie. Okrem toho bola najmä pred vybudovaním jednotlivých ústavov SAV, ale i dnes jedným z najdôležitejších ohnisiek vedeckej práce. Má preto rozbor jej práce veľký význam.

Prvá časť konferencie bola spoločná pre všetky fakulty a pracoviská univerzity a odznel v nej hlavný referát konferencie, ktorý predniesol člen korešpondent SAV, rektor Univerzity Komenského prof. Andrej Sirácky na tému *Desať rokov rozvoja našej vedy a kultúry*. Prof. Sirácky v tomto referáte ukázal, ako sa odrážal veľmi zložitý a tuhý zápas nášho pracujúceho ľudu proti reakcii v priebehu prerastania národnodemokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú vo vývoji univerzity. Bol to boj novej nastupujúcej vedy proti idealistickým a všetkým nevedeckým a spoločensky reakčným teóriám a názorom. Od jej založenia roku 1919 až do roku 1945 kraľovala na univerzite bezvýhradne oficiálna „veda“ vládnúcich vykorisťovateľských tried, založená na idealistickom svetonázore a presiaknutá skrz nasrku buržoáznou ideológiou. Triedne zloženie učiteľov i poslucháčov bolo vo svojej väčšine úplne nepriaznivé robotníckej triede i pracujúcim roľníkom. Oslobodením našej vlasti Sovietskou armádou roku 1945 bola univerzita do značnej miery očistená od najhorších ľudáckych fašistických živlov, ale boj o novú vedu sa tým neskončil, ba v skutočnosti sa len začal. Triedne zloženie poslucháčov sa zlepšilo, avšak boli im i naďalej servirované idealistické, často subjektivistické názory preniknuté buržoáznou ideológiou, najmä nacionalizmom. Tento stav sa obzvlášť vypuklým spôsobom prejavoval na úseku všetkých spoločenských vied, z nich snáď najviac vo filozofii a v histórii. V tomto čase bolo na univerzite len niekoľko málo so starou idealistickou vedou sa rozchádzajúcich a k marxizmu-leninizmu pevne smerujúcich učiteľov. Rozhodný, kvalitatívny obrat v pedagogickej i vedeckej práci skutočne nastal až po februári 1948 v dôsledku zavŕšeného víťazstva robotníckej triedy a celého pracujúceho ľudu nad reakciou. Od tejto doby čoraz pevnejšie a rozhodnejšie zakotvuje na univerzite nová, svojmu ľudu bezvýhradne slúžiaca, na materialistickej teórii založená